

HAYOT DAVOMIDA TA'LIM OLIH: YANGI PARADIGMALAR VA KUTILADIGAN NATIJALAR

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

S.A.Maxmudov¹, O.N.Xaitov¹

Sh.A.Umirzoqova², F.M.Ulashev²

¹SamDU Kattaqo'rg'on filiali assistentlari

²SamDU Kattaqo'rg'on filiali 1-bosqich talabalari

MIGRATSIYA ASOSIDAGI XALQARO PUL O'TKAZMALARI TIZIMLARI VA ULARNING MAMLAKATLAR IQTISODIYOTIGA TA'SIRI

Annotatsiya: Ushbu maqolada mualliflar migratsiya asosidagi xalqaro pul o'tkazmalarining mamlakat iqtisodiga ta'sirini yoritish bilan bir qatorda, pul o'tkazmalari turlari va migratsion munosabatlarga ham qisqacha to'xtalib o'tishgan. Maqolada mavzuga oid mualliflar fikri ravon qilib tushuntirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: Pul, pul o'tkazmalari, migratsiya, migrant, iqtisodiyot, mamlakatlar iqtisodiyoti, statistika.

Аннотация: Авторы данной статьи кратко рассматривают виды денежных переводов и миграционных отношений, а также контролируют влияние международных денежных переводов на миграционную основу. В статье доступно изложены взгляды авторов на данную тему.

Ключевые слова: Деньги, денежные переводы, миграция, migrant, экономика, экономика, статистика.

Abstract: The authors of this article briefly discuss the types of remittances and migration relations, in addition to controlling the impact of international remittances on the basis of migration. The article fluently explains the views of the authors on the subject.

Keywords: Money, remittances, migration, migrant, economics, economics, statistics.

Liberal bozor iqtisodiyoti sharoitida mehnat bozori milliy iqtisodiyotning tartibga soluvchisi sifatida muhim rol o'ynaydi. Mehnat bozori imkoniyatlaridan samarali foydalangan holda iqtisodiyot qiyofasini tubdan o'zgartirish, uni yanada rivojlangan va innovatsion qilish mumkin. Zamonaviy jamiyatda xalqaro mehnat migratsiyasi doimiy ravishda o'z ko'lamini oshirib, dunyoning deyarli barcha mamlakatlari aholisini migratsiya oqimiga jalb qilmoqda va unda mehnat migratsiyasining ulushini tez sur'atlar bilan oshirmoqda. BMT ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi 30-40 yil ichida mehnat muhojirlari soni 2,5 baravarga oshgan va dunyoda 231,5 million xalqaro migrant bor, ulardan 135,6 millioni rivojlangan mamlakatlarda, 95,9 millioni esa rivojlanayotgan mamlakatlarda. Haqiqiy raqamlar ancha yuqori bo'lishi kerak, chunki bu hisob-kitobda xalqaro va ichki ko'plab noqonuniy muhojirlar hisobga olinmaydi. Shunga ko'ra, mehnat muhojirlarining pul o'tkazmalari hajmi oshdi. Jismoniy shaxslar va uy xo'jaliklarining xususiy transchegaraviy o'tkazmalari ham tez sur'atlar bilan o'sib bormoqda. 2013 yilda migrantlar tomonidan rivojlanayotgan mamlakatlarga iste'molchi pul o'tkazmalari 404 milliard dollarga baholandi, bu 1990 yilda 40 milliard dollardan kam bo'lgan pul o'tkazmalarining qayd etilgan qiymatidan 10 baravar ko'p. Biroq, barqaror rivojlanishni moliyalashtirish bo'yicha hukumatlararo ekspertlar qo'mitasining hisobotida keltirilgan hisob-kitoblarga ko'ra, bunday transfertlarni jo'natish qiymati o'ta yuqori bo'lib qolmoqda - o'tkazilgan summaning 8,4 foizni tashkil etmoqda. Pul o'tkazmalari - bu, asosan, aholining vaqtincha yoki doimiy ravishda ushbu mamlakatlarga ko'chirilishi natijasida xorijiy mamlakatlardan olingan uy xo'jaliklarining daromadlari bo'lib hisoblanadi. Aksariyat mualliflar mehnat muhojirlarining naqd pul o'tkazmalarini iqtisodiy rivojlanish bosqichlarini oshirish, moliya tizimini mustahkamlash va aholi turmush darajasini oshirishga xizmat qiluvchi muhim omil deb hisoblaydilar. Mutaxassislar biladilarki, "transchegaraviy pul o'tkazmalarini o'lchash qiyin, chunki ular turlicha bo'lib, jismoniy shaxslar tomonidan juda xilma-xil kanallar orqali amalga oshiriladigan ko'p sonli kichik operatsiyalardan iborat". 2015-yil o'rtalari holatiga ko'ra, Qirg'iziston Respublikasi, Tojikiston va O'zbekiston fuqarolari (umumiy aholisi 45 milliondan kam bo'lgan va birortasi ham Rossiya bilan chegaradosh bo'lmagan davlatlar) Rossiyada rasmiy ro'yxatga olingan 11 million xorijiy fuqarolarning uchdan bir qismini tashkil qiladi. Qozog'istonda ro'yxatdan o'tgan xorijliklarning katta qismini ham shu uch davlat fuqarolari tashkil qiladi. Mehnat muhojirlari ishlab topgan pullarini muntazam ravishda vatandagi oilalariga jo'natib turishadi. 2013 yilda Rossiyada ishlayotgan Tojikiston fuqarolaridan pul o'tkazmalari 3,317 milliard dollarni tashkil etgan (jami har yili Rossiya Federatsiyasidan pul o'tkazmalari tizimlari orqali (eksport qilingan naqd puldan tashqari) taxminan 15-20 milliard dollar o'tkaziladi). Tojikistonning o'zida xorijda mehnat qilayotgan Tojikiston fuqarolarining moliyaviy o'tkazmalari hajmi mamlakat yalpi ichki mahsulotining 40 foizidan oshadi. 2002-yildan hozirgi 2022-yilning dastlabki olti oyi mobaynida Rossiya Federatsiyasidan Tojikiston Respublikasiga mehnat muhojirlarining pul o'tkazmalari hajmi 50 barobar oshdi. Pul o'tkazmalari Tojikistonda valyuta tushumlarining eng yirik manbai bo'lib, eksport va investitsiyalar, xalqaro tashkilotlarning rivojlanish bo'yicha rasmiy ko'magidan

sezilarli darajada ko'p. O'rtacha hisobda shaharlarda yashovchi oilalar pul o'tkazmalari hisobidan yillik xarajatlarining 10 foizini, qishloqda yashovchi oilalar esa 15 foizini qoplashi mumkin. Bu holat uy xo'jaligi farovonligi pul o'tkazmalariga bog'liqligini ko'rsatadi. Ko'pgina hollarda, pul o'tkazmalari orqali mavjud bo'lgan yillik iste'molning ulushi, uy xo'jaliklari daromadlari guruhidan qat'i nazar 35% dan oshadi. Eng kambag'al qishloq va shahar uy xo'jaliklari o'zlarining yillik xarajatlarining mos ravishda 80% va 50% ni pul o'tkazmalari orqali qoplaydi. Xorijdan pul olayotgan oilalarning daromadi, odatda, o'rtacha tojikistonlik oilaning daromadidan yuqori. Qolaversa, mehnat muhojirlari bor oilalarning farzandlari ham yaxshi ta'lim oladilar.

Xorijda vaqtinchalik uy xo'jaligi yaratayotgan mehnat muhojirlari o'zlarining tug'ilgan joylaridagi doimiy uy xo'jaliklari uchun ham asosiy daromad manbai bo'lib qolmoqda. Bundan kelib chiqqan holda, doimiy uy xo'jaliklarining barqarorligi o'z mamlakatidan tashqarida tashkil etilgan vaqtinchalik uy xo'jaliklariga bog'liq. Doimiy va muvaqqat uy xo'jaliklarining barqarorligini oshirish uchun ushbu uy xo'jaliklari o'rtasida pul va tovarlarning transchegaraviy muomalasi uchun moliyaviy-kredit vositalarini yaratish zarur.

Hozirgi vaqtda pul o'tkazmalarining ikkita asosiy turi mavjud: rasmiy va norasmiy. Rasmiy pul o'tkazmalariga pochta va bank o'tkazmalari kiradi. Bank o'tkazmalari - bu bank tizimi orqali amalga oshiriladigan jismoniy shaxslarning pul o'tkazmalari. Jismoniy shaxslarning pul o'tkazmalari fuqarolarning tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq bo'lmagan naqd pulsiz hisob-kitoblariga kiradi va banklar va nobank tuzilmalari tomonidan amalga oshiriladi.

Pul o'tkazmalari operatorlari o'zlarining ichki tizimi yoki boshqa transchegaraviy bank tarmog'iga kirish orqali pul mablag'larini transchegaraviy o'tkazmalarini amalga oshiradigan moliyaviy kompaniyalar (odatda banklar emas). Pul o'tkazmalari tizimlari yordamida mehnat muhojirlari butun dunyo bo'ylab juda tez pul ayirboshlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Eng mashhur tizimlar dunyoning aksariyat mamlakatlarida ishlaydi va asosiy valyutalarda o'tkazmalarni amalga oshiradi.

Pochta o'tkazmasi pul o'tkazishning eng qadimgi va eng oson usuli bo'lib, bitta o'tkazmaning maksimal miqdori (10 000 dollar) ushbu usuldan foydalangan holda ko'pchilik jo'natuvchilarning ehtiyojlarini qoplaydi. Shuningdek, pul jo'natishning ushbu usuli quyidagi minimal hujjatlarni talab qilishi ma'lum rol o'ynaydi: pasport va identifikatsiya kodi, shuningdek pochta bo'limlari tomonidan qo'shimcha xizmatlar ko'rsatish - bu oluvchining bepul xabarnomasi. o'z nomiga pul o'tkazmasini qabul qilish va 60-70 belgidan iborat bo'lgan xabar buyurtmalari orqali qo'shimcha tegishli ma'lumotlarni o'tkazish va pul o'tkazmasini oluvchiga to'g'ridan-to'g'ri uyga etkazish imkoniyati. Kamchiliklari: katta komissiya - o'tkazma summasining taxminan 4-6%; hududiy cheklash (shu tarzda pul o'tkazish imkoniyati yigirmata mamlakat ichida cheklangan). Hozirgi vaqtda pul o'tkazmalarining eng mukammal turi bu Internet texnologiyalaridan foydalanishdir. Bu foydalanish qulayligi, tizimning qulayligi bilan bog'liq, chunki pul o'tkazish uchun siz faqat ma'lum saytlarda ro'yxatdan o'tishingiz kerak. Mehnat muhojirlarining ya'ni migrantlarning transchegaraviy pul o'tkazmalari

o'z mamlakatlari uchun tashqi moliyalashtirishning eng yirik va ishonchli manbai hisoblanadi. Inqiroz davrida mehnat muhojirlarining transchegaraviy pul o'tkazmalari xorijiy investitsiyalarga qaraganda ko'proq barqarorlikni namoyish etadi. Ular davriy bo'lmagan va inqirozga qarshi xarakterga ega, chunki ularning hajmi odatda qabul qiluvchi mamlakatdagi iqtisodiy yoki siyosiy vaziyat yomonlashganda, xususiyl investitsiyalar oqimi zaiflashganda o'sadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. *Мировая миграция в цифрах* Электронный ресурс: Официальный сайт Организации Объединенных Наций (ООН). Электрон. дан. М., 2016. URL: <https://www.oecd.org/els/mig/RUSSIAN.pdf> (дата обращения: 20.03.2016).
2. *Международные операции с денежными переводами: руководство для составителей и пользователей*. Издание на русском языке подготовлено Службой переводов МВФ. Вашингтон, округ Колумбия: Международный валютный фонд, 2009. 115 с.
3. *Вайс Ф., Патриция В., Михей Н.* Денежные переводы в конфликтных и кризисных ситуациях: как денежные переводы поддержания жизненного уровня во время войны, кризиса и перехода к миру. Программа безопасности развития, программный документ-2006.
4. *О национальной платежной системе* [Электронный ресурс]: федерал. закон от 27 июня 2011 г. № 161–ФЗ (ред. от 29 дек. 2014 г.) (с изм. и доп., вступ. в силу с 01.03.2015) // КонсультантПлюс: справ. правовая система. Версия Проф. Электрон. дан. М., 2016. Доступ из локальной сети Науч. б-ки Том. гос. ун-та.
5. *Доклад «Трудовая миграция, денежные переводы и человеческое развитие в странах Центральной Азии»*. Разработано Региональным офисом ПРООН для стран Европы и Содружества Независимых Государств. 2015. 88 с.
6. *Попов Д.С.* Трудовая миграция из Таджикистана в цифрах // Российский вектор: информац.-аналит. бюл. М.: РИСИ, 2015.